

Kamatlábak helyett verslábak

(Csehy Zoltán interjúja Blénesi Évával az *Olvass, bolyongj, szeress. A humanista Faludy önteremtése és világteremtése* című monográfiájáról)

– Faludy életében legendává vált. Mi az oka annak, hogy halálával mintha alábbhagyott volna az írásai iránti érdeklődés? Mennyit nyomott a latban az esztétika, és mennyit a személyes varázs?

– Valóban, Faludy már életében legendává vált, ám ne feledjük, hogy tudatosan munkálkodott a maga alakította legendán, mint ahogy a matéria alakításán munkálkodhat egy alkotó. A monográfia alcímében szereplő önteremtés éppen erre a tudatosságra szeretné felhívni a figyelmet, hiszen a teremtő megelőzi a teremtést, vagyis ahhoz, hogy valaki világot tudjon teremteni, először önmagát kell megteremtenie. Hogy ezt mennyire így gondolta, mi sem példázza jobban, mint egyik korai versének, a *Michelangelo utolsó imájának* zárósora: „A márvány én vagyok.” Faludy még idejekorán felismerte, hogy ahhoz, hogy minél nagyobb nyilvánossághoz szólhasson, és igazán hatékony is tudjon lenni, legendássá kell válnia. Ehhez pedig a sikerességen, a népszerűségen, mai szóhasználatul élve a populárison keresztül vezet az út. Márpedig Villon-átköltéseivel és a Heine-fordításokkal tagadhatatlanul ez volt a szándéka. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a költői színrelépésének az ideje egybeesett a történelemnek egy olyan korszakával, amikor a félelem és a féltés felerősítette benne a muszáj humanizmus érzését, így költői útkeresésének már egészen a kezdetén a humanista értékekhez való visszanyúlás szabott irányt. Mint oly sok mindenben, e tekintetben is messze megelőzte kortársait azért, hogy felismerte: a nyilvánosság fegyver lehet az erőszakkal szemben. Kétségtelenül ösztönzőleg hatottak rá Brecht songjai, aki Faludyhoz hasonló indíttatásból nyúlt vissza a középkori költészethez és állította azt az aktuális mondanivalója szolgálatába. Másképp fogalmazva: Faludy többszörös fénytöréssel keresztül teremt meg az eredetiségnek azt a paradox formáját, amelyet Brecht és Villon is sikeresen művelt, ki-ki a maga korában, vagyis az utánzás révén hoztak létre valami egészen eredetit, másképp szólva: a maguk hangján teremtették újjá azokat a szövegeket, amelyekhez visszanyúltak. Miről is van szó az ő esetükben? A régi népi és a vágás költészet, a vásári énekek és balladák utánzása, azok elemeinek a saját költészetükbe való integrálása, ha úgy tetszik, intertextuális játék révén alakítják ki a saját, és csakis rájuk jellemző költői hangjukat. Jó példa erre Brecht 1927-ben megjelent első verseskötete, a *Családi imakönyv* darabjai, vagy Faludy esetében *A Haláltánc-ballada*, vagy a *Német zsoldosdal*. Ez utóbbi esetében ismeretlen költő hangján szól olvasóihoz/hallgatóihoz a XVI. századból. Messze vezetne annak a kérdésnek a boncolása, hogy Brechthez hasonlóan Faludy miért éppen a középkorhoz nyúlt vissza? A kérdésről röviden csak annyit egy másik költő, Lászlóffy Aladár szavaival élve, hogy nincsen középkor, csak középkorok vannak. Úgy vélem, hogy Faludy is valami hasonló felismeréstől indítva törekedett híressé, legendássá, népszerűvé válni, hogy kialakíthassa a maga számára, már a költői pályája legelején, a nyilvánosság tereit az erőszak ellen. Hogy mennyit nyomott a latban

az esztétika és a személyes varázs? Annak a megítélése, hogy mi a szép, az koronként változik. A személyes varázs nyilvánvalóan Faludynál is sokat nyomott a latban. Hasonló jelenséggel találkozhatunk olyan művészek esetében, mint mondjuk Edith Piaf vagy Cseh Tamás. De éppen az ő esetük is azt példázza, hogy nem feltétlenül szükséges a személyes varázs ahhoz, hogy a legkülönbözőbb generációk megtalálják hozzájuk az utat, és újra meg újra felfedezzék a maguk számára. A mindenkori hatalom jó esetben megtúrta, más-kor üldözte, de igazából sohasem szívelte a Faludy-féléket, főleg, ha olyan töretlen volt a népszerűségük mint a költőé. Tudjuk, hogy a nemszívelésnek a költő esetében koronként változtak az eszközei és módszerei. A spektrum igen tágas, és benne sok minden fellelhető: a könyvégetés, -bezúzás, a fizikai és lelki megsemmisítésre törekvő kísérlet, egzisztenciális ellehetetlenítés, ráépülés, kisajátítás, a lefitymálás, a hurcolás és meghurcolás, a lejáratás, elhallgatás, kihagyás, vagy éppenséggel annak sugalmazása, hogy a versei már elfelejtődtek. Hogy kiszorult volna költészete a nyilvánosság tereiről? De hiszen a költészet, a valódi művészet is egyre inkább kiszorul az egyre populistább politikusok és az egyre silányabb celebek uralta nyilvánosság tereiről. Faludynak életében gondja volt rá, hogy elhódítsa az említettekől a nyilvánosság tereit, hiszen nyíltan politizált és fenntartások nélkül celebkedett. Feltehetjük a kérdést: vajon a poeta doctus Villon a botrányok nélkül is az lenne, aki még ma is? Faludy is egész élete folyamán következetesen polgárpukkasztott nemcsak akkor, amikor szerelmével, Szegő Zsuzsával a villamoson utazva, merő játékból, parázs veszekedést mímelt, hanem élete alkonyán is, amikor közszemlére tette ráncos bőrét. Úgy vélem, hogy a pózolás eme meghökkentő gesztusán keresztül tartott tükröt a minket körülvevő világnak, ráirányítva a figyelmet annak minden fonákságára, amely-lyel a kereskedelmi média nap mint nap eláraszt bennünket, miközben a szellem frissen tartása helyett a bőrfiataltó szerek reklámjait kínálja fel csupán, a kultúra helyett pedig a testkultúrát propagálja. Mindazok, akik Faludyt személyesen ismerték, ma is meghatód-va mesélnek varázslatos személyiségéről. Olvasótáborának viszont van egy elég széles rétege, és ide sorolnám jómagamat is, akiket élete utolsó felének a celebséggel járó kül-sődleges megnyilvánulásai határozottan elriasztottak az alkotásaihoz való közelítéstől. Az idősebb generáció a Villon-versek Faludyiját ismerte és őrizte a szívében, sok fiatal pedig a Hobo-megzenésítette Faludy-verseken keresztül szerette meg, akiket pedig taszított a pletykarovatok éltette Faludy-imázs, meggyőződésem, hogy a halála után megtalálják Faludy műveihez az utat, és visszájára fordul az ő esetükben a folyamat, hiszen a verseiből ömlő fény összhangban áll azzal a képpel, amelyet a szemtanúk szerint a költő alakított ki magáról humorával, kedvességével és közvetlenségével. Az, hogy mi számít divatosnak vagy jövedelmezőnek, amúgy is egy szűkös tér-idő függvénye a valódi értékek maradan-dóságával szemben. A járulékos kellékek és mindazok, akik megpróbáltak ráépülni és kisajátítani esetleg hasznot húzni vagy margóra tenni a költészetét, véges létüknél fogva le fognak előbb-utóbb morzsolódní az alakjáról.

– *Faludy igazi próteuszi alkat: hány alakját, arcát, maszkját sikerült rögzíteni, megragadni, leleplezni?*

– A filológia még nagyon sok mindenben adós a Faludy-életmű értékelése tekintetében, többek között abban is, hogy még nem tett kísérletet arra, hogy a sokarcú alkotói *énjé*t alaposan feltérképezze: a lírikusét, aki maszkot öltve hol Villon, hol pedig Michelangelo, Arnaut Daniel, Heine, Li Ho vagy mások hangján szól hozzánk, a fordítóét, aki a nyelvek és kultúrák között kimeríthetetlen tér-idő utazásra invitál bennünket; a *Rotterdam*i Erasmus lapjaiból megelevenedő eszmetörténézését, a bravúros filológusét, akit a *Test és lélek* monu-mentális fordításkötethez írott jegyzetéből ismerhetünk meg, és aki iskolapéldáját nyújtja a kritikus, analitikus és analogikus gondolkodásmódnak, az *Irodalmi Újságot* főszerkesztő

irodalomszervezőét, a pedagógusét, akinek a hátramaradt jegyzeteiből, előadásaiból egy rendkívül progresszív személyiség bontakozik ki előttünk, az öko-újságíróét, aki már a hetvenes évek közepén felhívja a figyelmet a globális környezeti kihívásokra, hogy csak villanásszerűen utaljak Faludy összetett alkotói személyiségének egy-egy mozzanatára.

Századunk egyik legdifferenciáltabb szelleme szükségszerűen a maga ezerarcúságában bontakozik ki előttünk a művek terében. Az álarcosdi, a játékosság és a szándékoltság egyaránt sajátos vonása Faludynak. Világirodalmi párhuzamként Fernando Pessoa alakját említhetném. Úgy vélem, hogy lehetetlen vállalkozás egyazon kutatónak feltárnia minden egyes vetületet, sokkal inkább el tudom képzelni ezt egy műhelymunkaként, ahol a szakma részéről mindenki, aki művei iránt érdeklődik, egy-egy területet a maga mélységében megkutat. A magam szerény eszközeivel és szűkös időkeret adta lehetőségeim közepette arra vállalkoztam, hogy a lírai énformalás és létértelmezés stratégiájának az alakulását próbáljam végigkövetni, amely szándékaim szerint egy olyan Faludy-képhez vezet, amelyben elsősorban a költő humanizmusa kerül előtérbe. A monográfia megírásának egészen végső szakaszában egy olyan gazdag anyagra bukkantam az ottawai levéltár készséges együttműködésének köszönhetően, amely elégtétellül szolgált számomra a tekintetben, hogy egy következetesen végigvitt alkotói program mentén közelítettem a költő világához, ugyanakkor egy újabb kihívást is jelent úgy a magam, mint az elkövetkező kutatók számára, hogy még ezen a látszólag szűkös területen is bőven akad munka.

Ami pedig Faludy rögzíthetőségére vonatkozó kérdésemet illeti, nem tettem kísérletet rá, hogy rögzítsem, mivel a művek olvasása közben egyre inkább bizonyossá vált előttem, hogy egy rögzíthetetlen alkotói személyiséggel állok szemben. Ez is egyik oka a pozicionálása körüli ambivalenciáknak, nehézségeknek, és ezért is véltem találónak vele kapcsolatban az analógiát a jerikó rózsájával. A leleplezést pedig mint műfajt nem szeretem. Ez a módszer azoknak a filológusoknak a specialitása, akik a referencialitás felől közelítenek az alkotáshoz, és azt kutatják, hogy mennyire helytállóak például Faludy amerikai katonai szolgálatára vonatkozó állításai, hogy a szövegeiben fellelhető állításokat mennyire validálják a tények. Nos, én nem hiszem, hogy ezeknek az adalékoknak bármilyen jelentőségük is lenne, vagy közelebb vinnék az olvasót a művek megértéséhez.

Faludy a rejtőzködve való kitarulkozás módszerével avat be titkaiba. Sok mindent elmond magáról, amit el akar mondani, olyat is, ami megtörtént, és olyat is, ami megtörténhetett volna vele. Engem maga az eljárás, mint alkotói módszer érdekelt elsősorban, a teremtett alakmásokban fellelhető azonosságok és különbözőségek között vibráló dialektikus feszültségek megformálása.

– Mekkora hatással volt Faludy kora irodalmára, és mi a helyzet a jelen Faludy-hatásaival?

– Nehéz lenne a saját korára gyakorolt irodalmi hatásról beszélni Faludy esetében, hiszen megfosztották az irodalmi nyilvánosságtól, életének nagy részét szülőhazáján kívül élte le, politikai száműzött volt, persona non gratanak nyilvánították a Kádár-korszakban, költői pályáját pedig a történelem összevissza szabdalta. Ahogyan ő maga is korszakolta, az első szakasz 1933–45-re tevődik, amely nemcsak a fiatalságát öleli fel, hanem egybeesik Hitler uralmának tizenkét esztendejével is. A második korszakára (46–56) Sztálin és Rákosi árnyéka vetül. A harmadik korszaka 1956 novemberével kezdődik, amikor átlépi a határt, és 1989 márciusáig, végleges hazatéréséig tart. A negyedik, a rendszerváltozással kezdődő korszaka 2006-ban, halálával zárul. Ettől a momentumtól beszélhetünk egy olyan új, ötödik szakasról, ahol még részint az élő emlékezet, részint a különböző érdekeltségek még éltetik a legendát. A hatodik szakaszt egy pangó időszakként képzelem el, de hiszem, hogy lesz egy új, aktív hetedik szakasz, amely felváltja a pangó időszakot a Faludy-művek hatástörténetében.

Ha végigkövetjük az előbb említett pályaszakaszokat, akkor azt mondhatjuk el, hogy a könyvégetés, -bezúzás, tiltás tulajdonképpen ráirányította még inkább a figyelmet Faludy költészetére, és elsősorban nem az irodalomra, hanem az olvasókra, a közudatdra hatott sokféle úton-módon: könyveit kézzől kézre adták, dalait kabarékban, kocsnában hallgatták, kora színészeinek legjava a kocsnában adta elő verseit. A hivatalos kánonból kiszorult ugyan, de Papp Attila Zsolt szavaival élve: egy szélesebb alapokon nyugvó nemhivatalos, latens kánonba került be. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy egy rugalmatlan, szűkebb, vertikális típusú kanonizáció kirekesztése indirekt módon segítette abban, hogy egy sokkal tágabb, rugalmasabb horizontális kanonizációba kerüljenek be a művei.

Dolgozatomban egy egész fejezetet szenteltem költészetének hatástörténeti vizsgálatának. Az *Ő hangja* című fejezetben megpróbáltam a térben és időben, olykor pedig akár világnézeti irányultságokban is egymástól távol eső olvasók, barátok, költők, művészek visszaemlékezéseinek keresztül kimutatni, hogy ki mindenki élő emlékezetében szerepel a költő, illetve a különböző művészeti ágakra gyakorolt ma is aktív hatásokat kimutatni. A színészekkel kezdeném, hiszen ahogy valamikor Fedák Sári, Major Tamás, Mensáros László, Erdélyben pedig Kovács György, vagy az emigrációban Krencsey Marianne, úgy a ma színpadán előadó színészek szintén felerősítik a költő hangját. Legutóbb, június 24-én a PIM Múzeumok Éjszakája rendezvényeinek keretében fellépő Mácsai Pál és Huzella Péter *Befogad és kiteszt a világ* című zenés-verses Villon-estje, amelynek a *Haláltánc-ballada* adott különös nyomatékot, de ugyanúgy említhetném a fiatal, tehetséges színész, Turek Miklós varázslatos Faludy-előadásait, nemrégiben például a Corvinus Egyetem diákjai számára. Állítom, hogy azok a közgazdosok, akik társul szegődtek Turek Miklós mellé a Faludy-versek kínálta költői utazásban, azon az estén, de minden bizonnyal még jó ideig feledni tudják a kamatlábakat, és megéreztek valamit abból a szükséges fölöslegből, amelyet Weöres Sándor szavaival élve: nem hordozhat anyag és nem tudhat róla értelem. Ugyanebbe a vonulatba tartozik a *Cinka Panna Cigány Színház* erős drámai hatásokra építő katartikus élményt nyújtó *Villon Máshogy* című előadása. De hogy ne csak a színház, hanem más művészetek területeiről is hozzak fel példákat, elsőként említeném Horváth Orsolya *Vigas* című fény- és hanginstallációját, amely igen közel hozza Faludyt hozzánk, és rendkívül érzékenyen és hatásosan tudja ötvözni rudimentáris eszközök és a szofisztikált technika kínálta lehetőségek révén azt a komplexitást, amelyet a Faludy-versek hordoznak: a mélyen kontemplatív és a hétköznapien egyszerű, a lebegően könnyed és az érzékeny anyagszerű, a magyar kultúrához erősen kötődő, de idegen nyelven újabb regisztereken megszólaló, szintén nagyon élő sajátosságokat. Azért időzöm ennyit Horváth Orsolya munkájánál, amelyet a PIM-ben a centenáriumi ünnepek alatt is kiállított a fiatal művész, mert a *Vigas* számomra sűrítetten hordoz olyan tartalmakat, amelyek a költőt is foglalkoztatták. Mindezt a hatást pedig Faludyval konzsenziális módon, a lehető legegyszerűbb eszközökkel éri el a művész: egy felvidéki magyar tájszólásban szavaló fiatal férfiszínészhang és egy felső középosztálybeli tökéletes angolsággal beszélő női hang mondja ugyanazt a Faludy-verseket, amelyet a térben ide-oda sétáló néző aszerint hall, hogy éppen a terem melyik sarkában sétál a recski tábor celláit idéző padlóra szórt szalmakötegek között, s hogy mindezt a Károlyi-palota Bártfai-termében teheti, az csak ráadás, s mint egymással szembefordított tükrök, újabb dimenziókat nyit az értelmezés számára és megsokszorozza annak lehetőségeit. De sorolhatnám még a Faludy-művek ihlette fiatal művészhatalmasok nevét, kezdve Nágel Kornél grafikusművésztől egészen a *Kalózok szeretője* című animációval nemzetközi díjat nyert Péterffy Zsófiáig. Folytathatnám a kortárs művészetekre gyakorolt Faludy-hatást Bahget Iskander kiváló fotóival vagy Damó István grafikusművész ihletett Villon-rajzaival. És akkor még nem beszéltem Faludy hatásairól a kortárs irodalomban, és ebbe a vonulatba, csakis az egyszerűsítés kedvéért, egyaránt bele-

veszem a líra és próza mellett a fordítási irodalmat, vagy ez utóbbiról való értekezést, mert úgy vélem, a szemlélet alakításában mindkettőnek fontos szerepe volt. Engedd meg, hogy a legkézenfekvőbb példával kezdjem a sort, és téged, Csehy Zoltánt név szerint kiemeljek, majd folytassam a sort Németh Zoltánnal, Polgár Anikóval, Kovács András Ferencel, Orbán János Dénessel, és hogy a próza se maradjon ki, Grecsó Krisztián, Faludy-díjas, kiváló írótl említeném, természetesen a teljesség igénye nélkül.

Az irodalmi hatásokat illetően a súlypontokat a *Kalligram* és az *Előretolt helyőrség* holdudvarához tartozó alkotókra helyezném, amelyek létrejöttében Szigeti Lászlónak és Szócs Gézának vitathatatlan érdemei vannak, noha kettőjüket nem alkotói/világnézeti, hanem pusztán az irodalomszervezői mivoltuk hozza közös nevezőre ebben a történetben.

Továbbmenve a költő műveinek hatástörténetét taglaló kérdésen elmondható, hogy Faludyt sokat foglalkoztatta nemcsak a reneszánsz művészet, hanem pedagógusként a reneszánsz kori oktatás elveinek a kérdése is. Mivel soha nem adatott meg számára a lehetőség, hogy magyar egyetemeken oktasson, csak külföldön és angol nyelvterületeken, így értelemszerűen angol nyelven tartott e tárgyban előadásokat. A ma oktatói sokat tanulhatnak a nézeteiből. Véleményem szerint csak idő kérdése, hogy ezen a területen is kifejtsen hatását. Ami pedig fordítói módszerét illeti, annak maiságát, frissességét, messze előre-mutató, stílussteremtő hatását feltétlen meg kell hogy említsem. Polgár Anikó szakmailag igen meggyőzően érvel a *Catullus noster* című kiváló tanulmánykötetében Faludy fordítói érdemei mellett. Egy zárójel erejéig hadd jegyezzem meg, hogy számomra revelatív volt a Faludyról szóló *Hermész földi utazása* című írásod, amely, akárcsak Faludy fordítói módszere, kiállja az idő próbáját. Ezúton is köszönet Véghe Lászlónak, hogy kérésemre kikerestette és elküldte a *Vasárnap* című lap 2000-ben megjelent számának archív változatát.

Végül néhány szót Faludy műveinek a kortárs irodalomra gyakorolt hatásáról. Állításomat cáfolhatod vagy megerősítheted, de nekem az a meglátásom, hogy kitapintható egy villonos és egy antikizáló hatás, ahol a villonos vonal földrajzi hatósugara Kolozsvár irányába mutat (gondolok itt elsősorban Orbán János Dénes költészetére), míg az antikizáló vonal Dunaszerdahely, illetve Pozsony irányába, mivel tudtommal Csehy Zoltán költő, műfordító neve mindkét helyhez köthető. Ha beszélhetünk próteuszi Faludy-hatásról KAF esetében, akkor Marosvásárhelyt is meg kell említenem a földrajzi nevek között.

– *Milyen mozgástereit vannak a mitoszépítésnek és a mitoszrombolásnak Faludy életművével kapcsolatban?*

– Az értelmezőt foglalkoztathatja a mitologizmus kérdése, annak a folyamatnak a feltárása, amelyben a mítoszalakítás tovább folytatódik, és maga is alkotói mitológiává válik. A szövegre nyitott olvasóban számos kérdés merülhet fel, de a művészi szöveg éppen önnön természetéből fakadóan elhárítja a vele szemben megnyilvánuló egyirányú beállítódásokat. A primér olvasói minőséget meghaladni vágyó befogadónak, meglátásom szerint, arra kell törekednie, hogy úgy fogalmazza meg a művel szembeni kérdéseit, hogy közben a szövegek érték- és jelentéslehetőségei a maguk teljes nyitottságukban jelenjenek meg. Ebből az alapállásból közelítve a művekhez, a kérdések első köre az életmű egészen átsugárzó versbeli arcra vonatkozik, arra az értékpozícióra, amelyből a versek alanya megítéli a világot. A kérdések második köre pedig arra irányul, hogy miként alakítja, hogyan rendezi és miért éppen úgy szervezi az alkotó a művek értékállományát.

Faludy esetében egyaránt beszélhetünk egy önmítoszteremtő és egy a személye körül kialakuló mítoszteremtő törekvésről. Az önmítoszteremtés dimenziója értelemszerűen lezárult a költő halálával, bár egyik kedves momentumát átmentődött az örökkévalóságba Bahget Iskander fotóművész meztlábás fotója révén.

De nagyon egysíkú lenne a kép, ha csupán önmítoszteremtésről beszélnénk a költő részéről. Fried István egyik fontos tanulmányában, amely *Faludy: visszhang és poézis* alcímet viseli, úgy fogalmaz, hogy aligha túlzás a költővel kapcsolatban kalandidőről beszélni, hiszen ez a líra egy kozmikus nap alatt játszódik le, tárgya pedig a mítosz és a logosz együtt felfogott korszaka, melyet régen és ma is az ellenkező értelművé torzított mítosztól és logosztól szükséges visszaperelni. Fried István szerint Faludy visszaperlő aktusa állandó jellemzője maradt magatartásának, s meglehet, hogy olvasóinak egy része a mítoszára fogékonyabb, ugyanakkor verseinek logosza ellenáll és határai között tartja a biográfia táplálta mítoszt.

A mások alakította mítosz vélhetően addig él, ameddig az élő emlékezet azt éberén tartja, vagy valamilyen érdektől vezéreltetve valaki vagy valakik ezt éberén akarják tartani. Példa rá életének utolsó hányada, amikor az örök fenegyerek mítoszáat próbálták mindenáron a rajongói körében propagálni, nagyon harsányan, és ennek a harsányságnak megfelelő triviális eszközök révén. Ez a kép lényegesen különbözött attól a modern goliárd-költő típus mítosztól, amelyet Eric Johnson, a költő 36 éven át hú társaként testesített meg. Levezései tanúsága, vagy Lázs Sándornak a költővel készített filmje tanúsága szerint lélekben sohasem távolodtak el egymástól, ám Ericnek el kellett térben messze távolodnia a költőtől, mert érzékenységgel, finomsággal, klasszikus műveltségével erősen kilógott ebből a fals képből. A hangos mítoszgyártók kihasználva és ráépülve a szerző körül már meglévő mítosza, akinek a kézírata a nyolcvanas évek végén szamizdatos formában terjedt, igyekeztek a költő imázsát a könyv- és szórakoztatóipar által szajkózott egysíkú elvárásokhoz igazítani, egy olyan figurává silányítani, akinek legfőbb ismérve az, hogy híres, sikeres, fiatal felesége van, gondtalan anyagi jólétben él, asztal alá iszik mindenkit és mindenütt ott van, ahol két cintányér összekoccan. A szórakoztatóipar által felkínált konzumparadicsom-boldogság eszményébe teljesen beleillett az így konstruált új identitás. A mítoszgyártók ezen csoportja vélhetően tudatosan terelte el a figyelmet a költő valódi világáról, plurális személyiségéről, a környező világra mindig érzékenyen és kritikusan reagáló alkotóról, és merőben mássá akarta formálni, mint amilyen valójában, hiszen Faludy számtalan művében megfogalmazta, hogy az anyagiak sohasem érdekelték abban a formában, ahogyan a ma sikerorientált emberétől ezt elvárják. Faludy szeretett meghökkeneni, de sem alkotásaiban, sem a mindennapokban – és ezt közeli barátai vallomása támasztotta alá –, sosem volt közönséges. A propagált trendektől is igen távol állt nézeteivel a költő. A három szoba, három gyerek, négy kerék megvalósításának az álma motiválta, öregecske feleségét sem akarta lecserélni, hiszen ismeretes, hogy súlyos beteg feleségét évekig ápolta. Egy jó rím megírása sokkal jobban érdekelte, mint bármi más. Sajnos erre már nemigen adatott sok lehetősége az élete alkonyán a sok szerepléstől. De az is lehet, hogy a szereplést, mint a közvélemény alakításának fontos eszközt, tudatosan választotta, és mint sok minden egyéb az életében, ez is a saját akarata szerint történt. Műveiből egy öntörvényű alkotó karaktere bontakozott ki előttem, akit nem lehet meggyőződése ellenére bármire is rábírnai, sem erőszakkal, sem pedig kecsgetéssel. Ám az is igaz, hogy mindenkinek akadhat Achilles-pontja, és ott, ahol a befolyásolás keményebb módszerei nem hatnak, ott puha módszerekkel – gondolom én virággal, csokival, déligyümölcsökkel, fülbe duruzsolással, az ütüürü-mütyürüzés révén egészen meghökkentő eredményeket lehet elérni, főleg az ő korában.

A mítoszrombolás korszakának is el kell kezdődnie valamikor, hogy végre Faludy helyes pozicionálása elkezdődjön. Fel kell valaki(k)nek dolgoznia a cikkeit, a koraiakat és a késeiakat is, az emigrációs irodalmi tevékenységével egyetemben, nemkülönben a töredékeit, a pedagógiai jegyzeteit. Hozzá kell látnia valakinek, valakiknek művei kritikai kiadásához. Hiszem, hogy nagy port kavarna, és sok szempontból jót is tenne úgy a mai

magyar társadalomnak, mint az irodalomtörténet-írásnak. Ha ez a momentum időben messze kitolódik, féltő, hogy műveinek legértőbb elemzői akkor már sem megcáfolni, sem megerősíteni nem tudják majd a tévedéseket vagy tudatos csúsztatásokat. De lehet, hogy a kritikai kiadás tervezőinek éppen ez az egyik titkolt célja is egyben.

– *Miért nem lett Faludy soha igazi nyugatos, miközben önreprezentációinak jelentős része a nyugatos önépítésre jellemző gesztusok sokasága?*

– Erre a kérdésre csak röviden tudok válaszolni, mert részben megválaszoltam a történelem szabdalta életútjával, részben pedig azzal, hogy szerintem rögzíthetetlen, így egyik irányzathoz tartozónak sem lehet tekinteni igazán, bár bizonyos típusú szövegkorpuszokkal szokták összefüggésbe hozni úgy, mint a harmadik *Nyugat*-nemzedék vagy az emigráció irodalma. Papp Attila Zsolt találóan mutat rá, hogy Faludy egy olyan beszédmódot hozott létre, amelynek sok tekintetben nincs előzménye a magyar irodalomban, sokkal inkább a világirodalomban.

Komparatistáknak izgalmas kihívást jelenthetne, ha utánajárnának, hogy ki mindenki-vel állt lelki rokonságban Faludy, és mely műveiket, töredékeiket emelte ki és miért. Ehhez a kutatáshoz kézenfekvő a *Test és lélek* című fordításkötet. Másfelől külön kutatást érdemelne, hogy kiket érzett magához közelinek, miért rajongott például Marguerite Yourcenar és Karen Blixen írásművészetéért?

Grendel Lajosnak a Kalligram Kiadó gondozásában nemrégiben jelent meg *A Modern magyar irodalom története. Magyar líra és epika a 20. században* című kiváló irodalomtörténete, amelyben a szerző sem a nyugatosok nemzedékéhez sorolja Faludyt, hanem egy külön fejezetben Karinthy Frigyes, Szathmári Sándor, Hamvas Béla, Szentkuthy Miklós és Weöres Sándor mellett tárgyalja. Nem véletlenül az *Írók a körön kívül* című fejezetben.

– *Faludyról készült korábban is monográfia: Pomogáts Béla munkájára gondolok, aki viszont filológiai aprómunka helyett lényegében egy regényes életrajzot kínált legendákkal és versidézetekkel. Mire vállalkozik a Blénesi-monográfia?*

– Úgy vélem, az életmű nagyságát tekintve az aprólékos filológiai munka túlságosan is emberpróbáló feladat az egyszemélyes kutató számára. Pomogáts Béla érdemei viszont vitathatatlanok Faludy irodalomtörténeti értékelése tekintetében. Ha nem lenne Pomogáts-féle Faludy-pályarajz, ha nem lenne a Glória Kiadó, jelesül Bodnár János eltökélt szándéka a megjelentetésére, akkor egyetlen utána jövő irodalomtörténész sem fogalmazhatná meg a maga szemléletbeli másságát vele szemben. A kiadvány Faludy életében és teljes egyetértésével jelent meg. Tudtommal nem tolongtak a kánonalakító irodalomtörténészek a monográfia megírása körül, sem annak méltatásában. Meggyőződésem vallom, hogy Faludyról pályarajzot írni hatalmas kihívás, és számos buktatót rejt magában, ebben az elhallgatástól a megírás ellehetetlenítésén keresztül a kisajátításig, a látszatpublikáláson keresztül a lejáratiság minden belefér. Még az is, hogy kiadják, kellő csinnadrattát szerveznek köré, de aztán a kiadónak és könyvterjesztőknek összehangolt munkája következtében ne legyen kapható sehol a könyvkereskedelemben, vagy felkerüljön a vevők által nem látható polcra. Pomogáts Béla vállalkozása azért is tiszteletre méltó, mert a kismonográfijával nem akart megfelelni egy bizonyos elvárásnak, hanem megpróbált egyensúlyt tartani és a sorok között olvasóknak kiüzenni. Átlát a játszmákon, de elég bölcs ahhoz, hogy ezt diszkréten tegye. Mindehhez emberi minőség és bátorság is kell, ami igen méltó magatartás Faludy örökségéhez.

Hogy mire vállalkoztam? Szándékaim szerint többek között arra, hogy egyfelől egy sajátos megvilágítás fényében újra ráirányítsam a figyelmet az újra meg újra margóra szorított költőre, másfelől kiemeljem a brand státusból, abból az alkotói személyiségét

övező keretből, amelynek szorgalmazói a költőt az ezredfordulót követő korszakában egy botrányok övezte, durván leegyszerűsítő imázsán fáradoztak, és újból közelebb vigyem az olvasót Faludy egész költészetén átragyogó versbeli arcához. Ebben a törekvésben kísérletet tettem arra, hogy azon értékek felől közelítsek hozzá, amelyek véleményem szerint NÉKI, csupa nagybetűvel, is fontosak voltak. Minden írással arra vállalkozom, hogy gondolatot ébresszek, hiszen a műfaj többi művelőjéhez hasonlóan, munka közben az írásom alanya kínálta problémákon gondolkodom, és ezt szeretem megosztani másokkal, ha lehetőségem adatik rá. Az a legnagyobb ambícióm, hogy jó értelemben provokáljak. Ha egy mondatommal elértem a célt, akkor boldog vagyok. Ez nem azt jelenti, hogy elégedett is vagyok egyben. Egy olyan szellemi műhelyben – bátran nevezhetem Gyimesi Éva Iskolának, ismét csak csupa nagybetűvel – szereztem az alapképzést, ahol minden egyes egyetemi előadáson azt tanultam Mesteremtől, hogy önmaga mércéje alatt bukdácsol az ember. Amikor elvállaltam a monográfia megírását igazából fel sem mértem a buktatók súlyát, csak a munkám közepette tudatosult bennem istenigazából, de ez szokásom szerint nem szegte kedvemet. Alkatomnál fogva provokatív egyéniség vagyok, tehát a kötettel is provokálni szeretnék például arra, hogy megszólítsam a sikerkeresők és kudarckerülők mellett a bátor és rendhagyó kudarckereső irodalomtörténészek táborát is, akik erőt merítenek az esetleges kudarcokból, és nem bátortalanodnak el a buktatók láttán, hanem az örömmel végzett munkából erőt merítenek, és hiszik, hogy tevékenységük nem hiábavaló, továbbá van kellő humoruk és öníroniájuk ahhoz, hogy vállalják a rájuk szabott sorsot, hogy: „Engem Faludy takar.”

– *Melyik a kedvenc Faludy-szöveged? Mely munkáit sorolnád irodalmunk élvonalába?*

– Sok kedvenc Faludy-szövegem és még több szövegrészletem van. *Michelangelo utolsó imája* első az elsők között. A *Jegyzetek az esőerdőből* című könyvét a kedvenceim közé sorolnám, bár nehéz lenne megmondani, hogy mely részlet belőle a költőé és melyik az Eric Johnsoné. A *Pokolbeli víg napjaim* is nagyon közel áll a szívemhez. A fordításaihoz írt jegyzeteit csodálom. Faludy írásainak nagy titka, hogy megtalálja az intimitást az olvasókhöz. Ha egy angol nyelven olvasó például kezébe veszi a *Pokolbeli víg napjaimat*, és mindjárt az elején egy beszélgetés közepében találja magát, máris úgy érzi, hogy bevonták valamilyen történetbe, valamilyen meghitt térbe. Ezt a benyomást pedig meséléssel és atmoszférateremtéssel éri el. A mesélésről jut eszembe az a haszid történet, hogy a Mindenható azért teremtette az embereket, mert szeretett mesélni, és legyen kinek mesélnie. Ugyanannak a történetnek a másik variánsa szerint pedig épp ellenkezőleg: szeretett történeteket hallgatni, és azért teremtette az embereket, hogy legyen kiktől történeteket hallgatnia. Nos, szerintem Faludyt meg egyenesen azért teremtette az Isten, hogy mesélhessen nekünk, olvasóknak. Nagy írói adottság, ha valaki meg tudja teremteni a testközelség melegének az érzetét, az intimitást úgy, hogy közben diszkrét distanciát tart, és nem kelti a fürkésző érzetét, tiszteletben tartja a szereplők személyes terét. Ez nagyon vonzó és tiszteletreméltó tulajdonság, ami miatt, amennyire bele tudom képzelni magamat az angolszász olvasók helyébe, nagyon megszerethették érte Faludyt. Nem véletlen, hogy a *Pokolbeli víg napjaimat* kétszer is jelölték az irodalmi Nobel-díjra. Ami pedig a kérdésed második felét illeti, Fried István professzor úr sokkal illetékesebb lenne rá a válasszal. Nem is olyan régen, a PIM-ben, az a megtiszteltetés ért, hogy ő mutatta be a könyvemet. Ez alkalmából többek között arra is kitért, hogy szerinte melyek azok a Faludy-művek, amelyek nélkül nyilvánvalóan szegényebb lenne a magyar irodalom. Az eseményt követően felhívtam és megkértem, hogy részletezze konkrétan, mely írásokra gondolt, hogy elmondhassam most Neked. Elsőként a *Pompeji strázsán* kötet címadó versét emelte ki, majd az *Őszi harmat után* című kötetet általában említette, de a Villon-balladák némelyikét is ide sorolta, továbbá az emig-

rációban írt *Búcsú Amerikától* című vers eredetijét, nemkülönben a *Száz szerelmes szonett* egyes darabjait. Ugyancsak ide sorolta önéletrajzi írásait is.

Ha valakinek kedve támad hozzá és elolvassa a monográfiát, akkor kiderül belőle, hogy a minden mindennel összefüggés, a megosztott hálózatok elmélete nem véletlenül ötlött fel bennem Faludy műveivel kapcsolatban, hiszen ugyanazt a gondolatot számos versében, prózai szövegében megfogalmazta. Ugyanígy vagyok én is: egyaránt élményt jelent számomra egy versében, prózájában, cikkében megfogalmazott gondolatával való találkozás. Én a szabvány- vagy átlagolvasó esélyeivel kerültem intimitásba a Faludy-szövegekkel, vagyis sohasem találkozhattam vele személyesen, amelyet bizonyos vonatkozásban nagyon bánok, más vonatkozásban pedig egyáltalán nem. De hát a költő magukban a szövegekben él igazán személyesen, és én merem remélni, hogy az derül ki a monográfiámból: ebben az értelemben találkoztam a költővel.

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000

NYOMDA KFT. KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenítését a Nemzeti Kulturális Alap

nka

Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.